

Türk Şurası ümumtürk maraqlarına xidmət edir

Səbuhi Məmmədov

Beynəlxalq arenada baş verən -geosiyasi və geoiqtisadi proseslər -türkdilli ölkələri mövcud əlaqələri müasir dövrün tələblərinə uyğun inkişaf etdirməyə və möhkəmləndirməyə sövq edir. Türk dünyasında özünəməxsus mövqeyi və yeri olan, türkdilli ölkələrlə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsini strateji vəzifə kimi qəbul edən Azərbaycan qlobal müstəvidə yaranmış mürəkkəb şəraitdə qardaş ölkələrlə münasibətləri dərinləşdirməyə çalışır. Bu mənada Bakıda keçirilən Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının (TDƏŞ) VII Sammitinin türk dünyası ölkələri arasında münasibətlərin daha da güclənməsinə və inkişafına növbəti töhfə verəcəyi şübhə doğurmur.

Uzun illər ərzində türk dünyası beynəlxalq münasibətlər sisteminin mühüm subyekti kimi diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə diqqətin mərkəzində türk dünyasının geniş coğrafi məkanı əhatə etməsi ilə yanaşı, türkdilli xalqların ortaq tarixi köklərinin olması da dayanırdı. Türkiyə Respublikasının 9-cu Prezidenti, mərhum Süleyman Dəmirəlin dediyi kimi, “Türk dünyası 11 milyon kvadratkilometrdir. Yəni üç Avropa böyüklüyündəki bir sahədə türk dillərində danışan, “mən türkəm” deyən, əfsanəsi, dili və tarixi bir olan insanların dünyası var. Bu, bir ulu çınardır, ulu çınarın budaqları vardır. Türkə görə, 21 qol bu çınarın budaqlarıdır”. Yeni müstəqil türkdilli dövlətlər meydana gəldikdən sonra isə türk dünyası beynəlxalq aləmdə özünəməxsus yer tutmaqla hazırda qlobal siyasi proseslərə birbaşa və dolayısı ilə təsir göstərir. 2009-cu il oktyabr ayının 3-də Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Türkiyə prezidentləri tərəfindən imzalanan Naxçıvan Sazişi ilə TDƏŞ-in qurulması, əlbəttə ki, türk dünyasının siyasi çəkisini artırmış və beynəlxalq aktor kimi təsirini genişləndirməyə imkan -yaratmışdır.

Xatırladaq ki, Türk Şurasının əsas məqsədi türkdilli ölkələr arasında mədəni, siyasi, iqtisadi, nəqliyyat, təhlükəsizlik, hüquqi sahədə əməkdaşlığı regional və qlobal müstəvidə genişləndirmək və mümkün olduğu qədər inteqrasiyanı dərinləşdirməkdir. Şura 2009-cu ildə yaradılan zaman dünyada türkdilli olaraq qəbul edilən 6 dövlət olsa da, onlardan sadəcə 4-ü bu quruma üzv olmuşdu. Türkmənistan BMT tərəfindən qəbul edilən tərəfsizlik statusu səbəbindən, Özbəkistan isə qapalı xarici siyasət kursu həyata keçirdiyi üçün şuraya üzv olmamışdı. Amma ötən 10 il ərzində yaşanan bir çox dəyişiklik TDƏŞ-ə üzv olmaq üçün dövlətlərdə marağı artırmışdır. Avropa İttifaqının üzvü olan Macarıstanın da Türk Şurasının müşahidəçi üzvü olması, Özbəkistanın isə təşkilata qatılması Türk Şurasının artan statusunu təsdiqləməklə yanaşı, qurumun təsir dairəsinin genişləndiyini, ciddi beynəlxalq təşkilat kimi statusunu nümayiş etdirdi. Qeyd etmək vacibdir ki, məhz Naxçıvan Zirvə görüşü Türk dünyasının birgə tərəqqisi baxımından olduqca mühümdür. Çünki həmin görüşdən sonra Türk Akademiyası, Türk Əməkdaşlıq Şurası, Türk Miras Fondu, Türk Ağsaqqallar Şurası kimi təşkilatlar yarandı. 2009-cu il oktyabrın 3-də baş tutan Naxçıvan Zirvə görüşündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev sammiti əlamətdar hadisə kimi dəyərləndirmiş, türkdilli dövlətlər arasında əlaqələrin ikitərəfli formatda çox yüksək səviyyədə olduğunu məmnunluqla xatırladaraq əlavə etmişdi ki, BMT-də, İslam Konfransı Təşkilatında, ATƏT-də və digər təşkilatlarda ölkələrimiz bir-birinə həmişə dəstək verir və bu, belə də olmalıdır: “Çünki, bizi müştərək tarix birləşdirir, tarixi-mədəni köklər birləşdirir”.

Oktyabrın 15-də Bakıda keçirilən TDƏŞ-in növbəti mühüm sammitində bir ayara gəlmiş liderlər bir daha türk dünyası ölkələrinin siyasi-iqtisadi, eləcə də, humanitar sahədə əlaqələrinin inkişaf etdirilməsinin əhəmiyyətindən danışdılar, dünyaya bir sıra mühüm ismarıclar göndərdilər. Türkdilli dövlətlər arasında əməkdaşlığın inkişafının Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olduğunu açıqlayan Prezident İlham Əliyev xüsusilə vurğulamışdır ki, türkdilli ölkələri birləşdirən ortaq soy-kök, tarix, mədəniyyət və milli dəyərlər qarşılıqlı səmərəli fəaliyyət üçün mühüm əsasdır. Qeyd etmək yerinə düşər ki, türk dünyası özündə istər coğrafi, istərsə mədəniyyət nöqtəyi-nəzərindən türkdilli xalqları əhatə edir. Böyük ərazidə yaşayan türkdilli xalqların ortaq soy-kökə, tarixə, mədəniyyətə və milli dəyərlərə malik olmaları türk dünyasının güclü beynəlxalq subyekt kimi əhəmiyyətini artırır. Dövlət başçımız çıxışında vaxtilə Zəngəzur bölgəsinin Azərbaycandan alınıb Ermənistana birləşdirilməsinin böyük türk dünyasını coğrafi baxımdan parçaladığını sammit iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır. Ancaq Naxçıvanda 2009-cu ildə qəbul edilmiş qərarlarla və TDƏŞ-in işi ilə təşkilat üzvlərinin türk dünyasının birliyini daha da gücləndiyini vurğulayan Prezident İlham Əliyev bu mənada Türk Şurasının yaradılmasına dair qərarın məhz Naxçıvanda keçirilmiş Zirvə görüşündə qəbul edilməsinin türk dünyası üçün böyük rəmzi əhəmiyyətə malik olduğunu da bildirmişdir. Dövlət başçımız Zəngəzurun Ermənistana verilməsinin təkcə Azərbaycanın deyil, bütövlükdə türk dünyasının ağır itkisi olduğunu diqqətə çatdırmaqla mənfur qonşumuzun başqa dövlətlərin torpaqları hesabına ərəsəyə gəldiyini bir daha xatırlatmış və işğalçılıq siyasətinin rəsmi Yerevanın mərəzi olduğunu bütün dünyaya bəyan etmişdir.

TDƏŞ türkdilli dövlətlərin münasibətlərinin yaxınlaşması, əməkdaşlığın artırılması, əlaqələrin genişlənməsi, tərəfdaşlıq etməsi üçün çox vacib təşkilatdır. Şuraya üzv dövlətlərin ümumi münasibətlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayan TDƏŞ qlobal arenada getdikcə önəmli regional təşkilata çevrilməkdədir. Təşkilat üzvlərinin malik olduğu potensial TDƏŞ-in gücündən xəbər verir. Belə ki, Özbəkistan və Macarıstanın şuraya müvafiq olaraq üzv və müşahidəçi olması ilə birlikdə Türk Şurasının iqtisadi gücü 1 trilyon 706 milyon, şuraya üzv dövlətlərin əhalisinin ümumi sayı 161 milyon oldu.

Təbii ki, Türk Şurasına üzv dövlətlər arasında ticarətin daha da artırılmasına ehtiyac vardır. Mütəxəssislərin sözlərinə görə, təşkilat çərçivəsində aparılan müzakirələrin uğurla başa çatması Türk Şurasına üzv dövlətlər arasında həm ticarət əlaqələrinə, həm də turizm əlaqələrinə müsbət təsir göstərəcəkdir ki, bunlar inteqrasiyanı sürətləndirən vacib amillərdir. Siyasi ekspertlərin fikrincə, növbəti 10 ildə Türk Şurasının qarşısında olan əsas vəzifələr daxili inteqrasiyanı dərinləşdirmək məqsədilə iqtisadi əlaqələri genişləndirməkdən ibarət olmalıdır. Bu baxımdan Prezident İlham Əliyevin çıxışında təşkilat üzvləri arasında iqtisadi əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsinin vacibliyini vurğulamasının mühüm əhəmiyyəti var. Son 16 ildə Azərbaycan iqtisadiyyatının üç dəfədən çox artdığını, ölkəyə 270 milyard dollardan çox sərmayə qoyulduğunu bildiren dövlət başçısı xarici borcumuzun ümumi daxili məhsulun cəmi 17 faizini təşkil etdiyini diqqətə çatdırmışdır. Bu göstəriciyə görə bizim dünyada doqquzuncu yerdə olduğumuzu vurğulayan Prezident İlham Əliyev iqtisadi sahədə aparılmış islahatların beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də təqdir olunduğunu bildirmişdir.

Azərbaycanın Avrasiya bölgəsinin nəqliyyat xəritəsini yenidən tərtib edən infrastruktur investisiyaları həyata keçirdiyi hamıya məlumdur. Belə layihələrin və yeni təşəbbüslərin regional inteqrasiyaya öz töhfəsini verməklə yanaşı, həm də Türk Şurasına üzv dövlətləri və müşahidəçilər arasındakı əməkdaşlığı da gücləndirir. Transxəzər Şərq–Qərb Orta Dəhliz təşəbbüsünün vacib tərkib hissəsi olan Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu vasitəsilə yük daşımalarının həcmının artması nəticəsində TDƏŞ ölkələri arasında iqtisadi əlaqələrin inkişafına da müsbət təsir göstərir. Prezident İlham Əliyev çıxışında 2017-ci ilin oktyabr ayında istifadəyə verilmiş Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolunu tarixi İpək Yolunun bərpasına verilən müştərək töhfə adlandıraraq əlavə etmişdir ki, Azərbaycan etibarlı tranzit ölkəsi olaraq türkdilli ölkələrin dünya bazarlarına çıxışı üçün səylərini davam etdirir. 2018-ci ildə türkdilli ölkələrdən 8 milyon ton yükün Azərbaycan vasitəsilə daşınması da bunu bir daha təsdiqləyir. Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev də çıxışında bildirmişdir ki, ölkələrimizdə iri nəqliyyat kommunikasiya layihələrinin reallaşdırılması Mərkəzi Asiya – Türkiyə nəqliyyat dəhlizi vasitəsilə Avropa, Çin və Cənubi Asiya bazarlarına çıxmaq üçün geniş imkanlar yaradacaq. Bu zaman Bakı–Tbilisi–Axalkalaki–Qars yeni dəmir yolunun potensialından da səmərəli istifadə edilməlidir. Özbək liderinin sözlərinə görə, rəsmi Daşkənd tranzit və logistika mərkəzlərinin təşkilində Aktau, Türkmənbaşı, Ələt, Samsun və Mersin limanlarının müasir infra-strukturundan istifadə olunmasında da maraqlıdır.

Bir sözlə, yeni dünya nizamında etnik köklərin, ortaq tarixin, mədəniyyətin birləşdirici amil rolunu oynaması türk dövlətlərinin timsalında səmərəli təşkilatın formalaşmasına və fəaliyyət göstərməsinə əsas yaratmışdır. Politoloqların sözlərinə görə, ötən 10 il ərzində türkdilli ölkələr arasında təhsil, elm və mədəniyyət, nəqliyyat, turizm, media və informasiya sahəsində imzalanmış əməkdaşlıq sazişləri, birgə bəyanatlar türkdilli dövlətlərin birliyini bir daha nümayiş etdirmişdir. Bundan başqa, regional təhdidlər və yeni çağırışlar fonunda yaxın gələcəkdə təşkilat daxilində siyasi inteqrasiyanın güclənməsi ölkələrin beynəlxalq münasibətlər sistemində manevr qabiliyyətlərini artıracaq. Bununla yanaşı, böyük əraziyə, insan sayına və zəngin təbii sərvətlərə malik olması da türk dövlətlərini Avrasiya məkanında strateji məsələlərdə vahid cəbhədən çıxış etməyə imkan verir. Bu kontekstdə Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VII Zirvə görüşünün də təşkilat çərçivəsində qəbul edilmiş qərarların və artıq fəaliyyət göstərən qurumların türkdilli xalqlar arasında münasibətlərin daha da dərinləşməsinə töhfə verəcəyi şübhə doğurmur. Ən əsası, qlobal arenada mühüm yer tutan türk dünyasının daha nüfuzlu, güclü və vahid cəbhədən çıxış etməsi üçün TDƏŞ-i əlverişli regional təşkilata çevirmək niyyəti nümayiş etdirilir.